



Sodo, Ethiopië, december 1993. Foto: Ali de Regt.

Toerist in Afrika

Ali de Regt

Op aarde zijn vrijwel geen plaatsen meer waar nooit westerlingen komen. Overal in Azië en Afrika wordt de bevolking geconfronteerd met reizigers uit verre landen, die een andere taal spreken en er anders uitzien. De vreemdelingen komen om allerlei redenen: uit winstbejag, met politieke motieven, met wetenschappelijke bedoelingen en tegenwoordig komen ze vaak als hulpverleners of als toeristen.

Reizigers naar gebieden waar westerse toeristen nog schaars zijn herkennen het tafereel op deze foto. De witte mensen die in een afgelegen dorp of streek opduiken trekken veel bekijks, worden met verbazing gadeslagen en hun uiterlijk en gedrag worden - gelukkig voor hen onverstaanbaar - becommentarieerd. Kinderen

zijn het meest openlijk in hun nieuwsgierigheid. Ze komen onder luid gejuich aanstormen: 'vreemdelingen, vreemdelingen'. Ze kijken, lachen, maken grappen en de brutaalsten overwinnen hun schroom en proberen die witte huid en de blonde sluike haren aan te raken. Zelfs voor grote jongens is hand in hand lopen niet kinderachtig, maar spannend en een bron van hilariteit. En als er een fototoestel te voorschijn komt, is het helemaal een gedrang van jewelste om een plaatsje in het centrum, dicht bij de bezoeker.

Bij de toerist wekt de aandacht van de kinderen vaak gemengde gevoelens op. Wie raakt niet vertederd door al die schattige gezichtjes die naar je kijken en lachen, de kleine handjes die je aan willen raken, de vrolijkheid die de kinderen uitstralen? En vooral, wie voelt zich niet een beetje bijzonder onder zoveel belangstelling? Maar dat gevoel kan snel omslaan in irritatie als de kinderen plotseling iets meer blijken te willen dan alleen een glimlach, een handje en een foto, als ze belangstelling krijgen voor je tas en in koor gaan vragen om een snoepje, een pen of - en dat is het ergste - om geld. De aandacht wordt dan opdringerigheid, de kinderen worden belagers die het voorzien hebben op de bezittingen van de bezoeker en het ontspannen rondkijken verhinderen. Op de foto is die tweede fase nog niet aangebroken. In dit Ethiopische dorp zijn toeristen - hoewel niet onbekend - nog een zeldzaamheid. De kinderen zijn nog spontaan en aandoenlijk. Ze doen wel gek, maar dat is voor de fotograaf; de bezoeker staat in het middelpunt en vindt het leuk.

Toch komt in de foto ook een moderne variant van een oud onderscheid tot uitdrukking, een nieuwe versie van een hiërarchische ordening tussen Westerlingen en in dit geval Afrikanen. De koloniale orde is verdwenen, de Afrikaanse samenlevingen zijn zelfstandige staten geworden. Maar de machtsverhoudingen zijn nog altijd ongelijk en de welvaartsverschillen enorm. Toeristen maken deel uit van die machtsverhoudingen en kunnen nauwelijks ontsnappen aan de consequenties daarvan voor de persoonlijke omgang met 'de bevolking'. Ook als ze niet de stereotype toerist willen zijn, maar geïnteresseerd zijn in het dagelijks leven in het dorp of de stad waar ze rondlopen, kunnen ze zich niet zomaar losmaken van gevoelens van superioriteit en inferioriteit.



In de antropologie mogen moderniseringstheorieën worden afgewezen, voor bezoekers van Afrikaanse en andere ontwikkelingsgebieden is het onvermijdelijk om in termen van vooruitgang en achterblijven te gaan denken. Want de omgeving mag dan pittoresk en de inheemse leefwijze interessant worden gevonden, de levensomstandigheden zijn voor de moderne toerist meestal afschrikwekkend. Het is bijna onmogelijk om het leven daar niet te vergelijken met het leven thuis, en het laatste niet als beter te zien. En trouwens ook de bevolking draagt daaraan bij met hun belangstelling en bewondering, al was het maar voor de westerse spullen. Dit leidt al snel tot een houding van welwillende aandacht waarin - ongewild - iets neerbuigends zit. Voor de goedwillende toerist kan dat een ongemakkelijk gevoel geven.

Alleen in de omgang met kinderen zijn zulke superioriteitsgevoelens iets minder pijnlijk. Ze hoeven dan immers niet verbonden te worden met de hiërarchische verschillen tussen groepen, omdat ze horen bij de machtsverhoudingen die altijd tussen volwassenen en kinderen bestaan. De vreemdeling staat in het middelpunt en de kinderen kijken tegen hem op. Maar het plezier van de kinderen wekt geen schaamte maar vertedering.